

Шевря М.Ю., Дідович Ю.О., Кубіній В.В. УДК 332.146
КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СТРАТЕГІЧНИХ СКЛАДОВИХ ПОТЕНЦІАЛУ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ, НАУКОВО-
ТЕХНІЧНОГО СЕГМЕНТУ РЕГІОНУ ТА АНАЛІЗ ЇХ ЕФЕКТИВНОСТІ

Вступ. Розвиток регіону визначною мірою залежить від стану його соціально-економічного потенціалу, його стратегічних складових та системи стратегічного управління ним. Основні виклики, які обумовлюють необхідність нового ракурсу дослідження потенціалу регіону та його промислового сектору, висвітлені в сучасній науковій думці наступним чином. Останнім часом набуває мобільності зміна технологічних укладів, при чому в ряді економік при пануванні третього укладу спорадично використовуються технології п'ятого укладу, що викликає дисбаланс в регіональному управлінні, відсутність адекватних методів та важелів керування регіональною економікою. Внаслідок все більшого впровадження технологій п'ятого укладу в економічних відносинах виникають принципово нові не тільки види продукції та технології, але і види діяльності, професії. Це викликає необхідність побудови такої системи освіти та перепідготовки кадрів, яка забезпечить динаміку змісту та якості знань трудових ресурсів, адекватну викликам часу. Застарілий індустріальний тип економіки, який все ще домінує в регіонах пострадянських країн, створює структурний бар'єр для переходу до постіндустріального типу економіки, який формує конкурентні переваги розвитку регіону. Екологічна ситуація має стійку тенденцію до погіршення [2]. Все це обумовлює необхідність акцентів на стратегічних складових потенціалу промисловості регіону, які дозволяють забезпечити конкурентоспроможність як промисловості, так і регіону в цілому.

Питання стратегічного потенціалу висвітлені в працях, але оцінка реального стану ще не проведена в достатній мірі. Тому метою даної статті є проведення порівняльного аналізу факторів, які визначають стратегічні складові потенціалу промисловості Закарпатської області.

Результати дослідження.

При оцінці стратегічних складових потенціалу визначальними є теоретичні посилки, які дозволяють визначити сутність цих складових. Стратегічний потенціал містить наступні елементи регіональної системи, одну з класифікацій яких запропонувала Шеховцева, а саме поділ на активні та пасивні: активні, до яких віднесено населення, бізнес-спільноту та органи управління; пасивні, що містять інфраструктуру, інститути, безпеку та екологію [5].

В ході дослідження встановлено, що категорія „стратегічний потенціал” представляє собою явище, якому притаманні наступні складові:

1. По-перше, наявність носія потенціалу, в даному контексті - соціально-економічної системи регіонального рівня. Носієм потенціалу може бути також підприємство, кластер, територія і т.д. Визначення просторових та організаційних меж є необхідною умовою для його структуризації, ціле покладання та визначення системи управління, масштабів дій.

2. По-друге, наявність ресурсів, як матеріальних, так і нематеріальних що є основою існування самого носія потенціалу. До ресурсів віднесено умови, які дозволяють за допомогою певних перетворень досягати бажаного результату [1].

3. По-третє, можливості, які більшість дослідників, що вже було відмічено, пов'язують з сукупністю зовнішніх умов реалізації потенціалу. Можливість представляє собою категорію, яка пояснює один з ймовірних напрямків розвитку соціально-економічної системи. Внаслідок певної ірраціональності і перспективної спрямованості можливість регіону визначає саме стратегічний характер потенціалу соціально-економічної системи.

4. Здатності визначені в даному контексті як внутрішні особливості соціально-економічної системи, які можуть виступати умовами успішного виконання певних функцій, певного виду діяльності. Здатності притаманні суб'єкту управління соціально-економічної системи, включають знання та навички, реалізуються через швидкість прийняття управлінських рішень та їх імплементацію, оволодіння сучасними методами організації соціально-економічної системи та управління нею.

5. Заздалегідь визначена мета розвитку. Стратегічний підхід неможливо здійснити без встановлення мети, яка є одним з елементів системи стратегічного управління будь-яким економічним суб'єктом. Сучасна концепція встановлення цілей не обмежена формуванням єдиної основної мети, а забезпечує систему цілей, яка не повинна бути суперечливою, а виступати збалансованою за ресурсним забезпеченням, адекватною можливостям та здатності потенціалу соціально-економічного розвитку регіону.

6. Часові рамки, які визначають наявність потенціалу та його реалізацію. Часові межі визначають поетапність реалізації потенціалу, забезпечують дослідження особливостей кожного етапу соціально-економічного розвитку та відповідне корегування цілей та засобів їх реалізації. Кожний етап реалізації потенціалу соціально-економічного розвитку регіону ставить нові завдання, проходить в іншому навколишньому оточенні, має відмінну від інших етапів проблематику.

7. Система управління потенціалом соціально-економічного розвитку регіону, яка передбачає наявність суб'єкта та об'єктів, рівні управління, методи та функції [6].

Вказані складові не являються елементами стратегічного потенціалу, вони розкривають сутність рамок обмежень, які дозволяють від окреслити потенціал від інших соціально-економічних категорій. Дослідження показує, що стратегічність визначається наявністю наукового потенціалу, який забезпечує

інноваційний характер випереджального розвитку на основі практичної реалізації його здобутків. Іншими словами, стратегічним може бути лише потенціал, якій полягає з наукової складової та інноваційно-практичного елементу. В межах даного дослідження обмежилися стратегічними складовими, які дозволяють перейти промисловості України та її регіонам на більш високий технологічний уклад. Для цього визначальними стратегічними складовими потенціалу є інноваційна активність промислових підприємств та науково-технічні роботи, що виконуються регіональними організаціями.

Таблиця 1. Кількість інноваційне активних підприємств у промисловості регіонів України у 2008-2009 роках, кількість організацій, що виконують науково-технічні роботи у 2009 році та середня чисельність їх фахівців по регіонах України

Назва регіону	Кількість інноваційно-активних підприємств, рік		Темп зростання до попереднього року, %	Організації, що виконують науково-технічні роботи у 2009 році		
	2008	2009		Кількість організацій	Кількість фахівців, осіб	Середня чисельність фахівців однієї організації, осіб
Україна	1397	1411	101,0	1340	92403	69,0
Автономна Республіка Крим	40	31	77,5	46	1542	33,5
області						
Вінницька	50	39	78,0	22	646	29,4
Волинська	24	21	87,5	14	291	20,8
Дніпропетровська	63	60	95,2	84	7701	91,7
Донецька	83	80	96,4	67	6510	97,2
Житомирська	41	37	90,2	9	290	32,2
Закарпатська	31	36	116,1	18	576	32,0
Запорізька	36	31	86,1	36	2579	71,6
Івано-Франківська	92	94	102,2	22	707	32,1
Київська	62	46	74,2	34	2416	71,1
Кіровоградська	39	32	82,1	13	383	29,5
Луганська	59	54	91,5	48	1213	25,3
Львівська	101	106	105,0	80	4093	51,2
Миколаївська	55	63	114,5	47	1308	27,8
Одеська	49	58	118,4	62	2897	46,7
Полтавська	47	52	110,6	22	1002	45,5
Рівненська	29	29	100,0	13	201	15,5
Сумська	30	41	136,7	22	1827	83,0
Тернопільська	43	46	107,0	14	262	18,7
Харківська	110	135	122,7	210	15184	72,3
Херсонська	28	28	100,0	23	783	34,0
Хмельницька	16	23	143,8	6	94	15,7
Черкаська	37	37	100,0	28	888	31,7
Чернівецька	30	36	120,0	24	898	37,4
Чернігівська	42	50	119,0	22	562	25,5
міста						
Київ	155	136	87,7	342	36285	106,1
Севастополь	5	10	200,0	12		

Розраховано за даними: Статистичний збірник „Регіони України” 2010, Частина 2. – За ред. О.Г. Осауленка. – К., 2010. – 807 с., с 411, 418

Як свідчать данні таблиці 1, кількість інноваційне активних підприємства у промисловості України практично у 2009 році в порівнянні з 2007 роком зменшилася на 61 підприємство. Зниження даного показника у 2008 році у порівнянні з попереднім періодом складало 5,1 процента, то у 2009 році спостерігається поживлення. Кількість даного виду промислових підприємств збільшилася на 14 одиниць, що складає лише один процент. В Найкращі показники в абсолютному виразі характеризують Київ – 136 підприємств, Львівську область – 106 підприємств, Харківську – 135 підприємств у 2009 році. Але у порівнянні з 2007 роком в даних областях спостерігається скорочення мережі інноваційне активних підприємств. Найменша кількість підприємств з інноваційними видами активності відмічена у Севастополі – 10, на Волині – 21, у Хмельницької області – 23. Своєрідним феноменом характеризується динаміка кількості інноваційне активних підприємств у Миколаївської області – 211,5 % темп зростання у кризовий 2008 рік у порівнянні з попереднім періодом, аналогічна ситуація – в Сумської області – 214,3 %. При цьому, тенденція до зростання кількості інноваційно-активних підприємств в цих областях спостерігається і у 2009 році. У Закарпатській області також спостерігається стабільна тенденція до збільшення кількості інноваційне активних підприємств. Якщо у 2007 році цей тип нараховував 28 одиниць, у 2008 році – 31 підприємство, а у 2009 році – 36.

Важливою стратегічною складовою потенціалу регіону є розширення лінійки організацій, що виконують наукові та науково-технічні роботи та їх укрупнення. Розміри таких підприємств визначені за кількістю зайнятих, що в свою чергу дозволяє оцінити одну з складових людського потенціалу регіону. Найбільша кількість організацій, що виконують наукові та науково-технічні роботи відмічена у м. Київ – 342, Харківській області – 210, Дніпропетровській – 84. Найвужче коло організацій даної спрямованості

спостерігається у Хмельницькій області – 6, Житомирській – 9, Севастополі – 12 та у Кіровоградській і Сумській областях – по 13. В Закарпатській області нараховується 18 організацій з науковою та науково-технічною спрямованістю діяльності, що явно недостатньо, враховуючи кадровий потенціал.

Найбільші організації розташовані у Києві. Тут в середньому в одній організації працює більше 106 осіб. Далі за найбільші організації відмічені у Донецькій області – більше 97 особи в одній організації, Дніпропетровській – 92 особи, Сумської – 83 особи на одну організацію. Найменша кількість зайнятих в одній організації - у Хмельницькій – 16 осіб, Рівненській – 16 осіб, Тернопільській – 19 осіб. В Закарпатті середня чисельність працівників організацій, що займаються науковою та науково-технічною роботою складає 32 особи.

Розвиток мережі інноваційно-активних підприємств та організацій, що зайняти науковою та науково-технічною активністю викликають потребу у висококваліфікованій робочій силі, що в свою чергу сприяє розвитку інтелектуалізації економіки. Інтелектуальний капітал, за визначенням Федулової Л., можна розглядати як систему знань, яка ґрунтується на системному характері людського мислення для оперування знаннями діалектично, тобто як взаємопов'язаними. Рухливими, суперечливими, такими, що переходять одні в інші або узагальнюються та стверджуються. Тому головним критерієм ефективності організацій з інноваційною складовою, за думкою Федулової, повинні бути наявність та величина такого капіталу [4].

Важливим показником, якій визначає потенціал є ефективність його реалізації, яка може бути оцінена за допомогою індикаторів рентабельності та продуктивності. У зв'язку з відсутністю даних про прибуток, якій отримано в наслідок проведення науково-технічної діяльності та зайнятих у сфері інноваційних впроваджень, можливим є лише аналіз показнику, якій нами названо показником стратегічної результативності і якій визначається шляхом ділення обсягів інноваційної продукції на одного зайнятого в організаціях, що виконують наукові та науково-технічні роботи.

По Україні у 2009 році обсяг інноваційно-активної продукції складає 8511464 тис. грн., а кількість фахівців, що займаються науковою та науково-технічною діяльністю – 92403 особи. Відповідно, стратегічна результативність у даний період складає 92, 5 тис. грн. По Закарпатській області цей показник у 2009 році складає 1,36 тис. грн., що катастрофічно нижче, ніж показник по інших регіонах [3]. Це дозволяє зробити висновок про необхідність впровадження певного кола стимулюючих акцій, спрямованих на зростання результативності стратегічного потенціалу Закарпатської області.

Висновки.

Дослідження показує, що стратегічного характеру потенціал набуває лише за умов, які забезпечують інноваційний характер випереджального розвитку регіону чи іншої соціально-економічної системи на основі практичної реалізації здобутків науково - та науково-технічної активності. Іншими словами, стратегічним може бути лише потенціал, якій полягає у науковій складовій та реалізації інноваційно-практичного елементу. Стратегічний потенціал характеризується латентною складовою, яка виражена через здатності соціально-економічної системи впроваджувати стратегічні завдання на основі ресурсів, якими вона володіє. Стратегічний потенціал містить елемент можливостей, які розкривають фактори зовнішнього оточення, діючи в напрямках, що співпадають з вектором розвитку соціально-економічної системи. Важливою складовою стратегічного потенціалу є наявність мети розвитку, визначення місії соціально-економічної системи, яка дозволяє визначати філософію розвитку та його ідеологію.

Все це призводить до певного кола проблем методичного плану, які заважають визначенню потужності потенціалу та ступеня ефективності його використання. Для оцінки стратегічного потенціалу запропоновано використовувати показник результативності, якій розраховано шляхом ділення обсягу продукції, яка вироблена інноваційно-активними підприємствами регіону до середньо облікової чисельності працівників організацій регіону, що надає можливість оцінки практичної значимості зайнятих в науковому сегменті фахівців. Врахування інноваційного фактору стратегічного потенціалу соціально-економічної системи дозволяє

В подальшому заплановано розробити та обґрунтувати модель впливу факторів на показник стратегічної результативності.

Джерела та література:

1. Ресурс : [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81>
2. Ковалева Г. А. Стратегическое планирование регионального развития как главный механизм обеспечения устойчивого и ускоренного экономического роста территории : [Электронный ресурс] / Г. А. Ковалева. – Режим доступа : www.midural.ru/minek/Publik/text/reg.doc.
3. Регіони України. 2010 : стат. зб. / за ред. О. Г. Осауленка. – К., 2010. – Ч. 2. – С. 411, 418.
4. Федулова Л. І. Економіка знань : підруч. / Л. І. Федулова; НАН України; Ін-т економіки та прогнозів; НАН України. – К., 2009. – 600 с.
5. Шеховцева Л. С. Концептуальные основы стратегического управления развитием региона / Л. С. Шеховцева // Вестник МГТУ. – 2006. – Т. 9. – № 4.
6. Щелкунова О. В. Стратегічний потенціал та його складові / О. В. Щелкунова, Л. В. Бугір, І. І. Сокол // Актуальні проблеми управління бізнесом, підприємствами та проектами : тези доповідей VI міжнар. наук.-практ. конф. – Х. : ХАІ, 2008. – С. 262-263.